

פרק ד

מלכות ירבעם בן נבט

קריעת המלכות מזרע דוד

כתיב (מלכים א' י"א כו') "וירבעם בן נבט אפרתי מן הצרדה ושם אמו צרועה אשה אלמנה עבד לשלמה וירם יד במלך: ...ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלים וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה: ויתפוש אחיה בשלמה החדשה ויקרעה שנים עשר קרעים: ויאמר לירבעם קח לך עשרה קרעים כי כה אמר ה' אלוהי ישראל הנני קרע את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את עשרה השבטים: והשבט האחד יהיה לו למען עבדי דוד ולמען ירושלים העיר אשר בחרתי בה מכל שבטי ישראל:".

הנה שלמה המלך לא היה לבבו שלם עם ה' כלבב דוד אביו, ומפני כן אמר לו ה' שיקרע את המלכות מיד בנו ויתן לאחר שימלוך על י" שבטים מישראל, וירבעם בן נבט זכה לזה.

והדבר צריך ביאור מפני מה נקרעה המלכות לב' חלקים, חלק אחד לעשרת השבטים, וחלק אחר ליהודה ובנימין, ולכאורה היה אפשר לתת את המלכות על ישראל בשלמות לאחד מזרע דוד שאינו מזרע שלמה, ולא לחלוק את ישראל תחת ב' מלכים, והיה נמנע בזה פירוד גדול ועגלי הזהב, ומלחמות רבות וכיו"ב משאר הרעות שנעשו מחמת חלוקת המלכות.

ובאמת דזאת הפרשה רחבה ועמוקה מאוד, ושורשה במלכות יהודה ויוסף^א, וסופה

א. ושורש השורשין הוא בסדרי השתלשלות העולמות וכמשי"ת בדברי הרמח"ל להלן.

בתיקון השלם, בתרין משיחין, משיח בן יוסף, ומשיח בן דוד, הנזכרים בדברי רז"ל, אמנם ראוי לבאר קצת כפי ערכינו מה דנתבאר בדברי רז"ל.

מלכות יהודה ומלכות יוסף

הנה יהודה ויוסף הם ב' אחים דהיה בידם כח מלכות, כמו שאמרו במדרש (בראשית רבה צ"ג ב') וז"ל:

"כי הנה המלכים נועדו עברו יחדיו, כי הנה המלכים זה יהודה ויוסף".

ואע"פ שעיקר כח המלכות היה ליהודה, והיה מלך על אחיו^ב, ואף יעקב בברכותיו נתן את המלכות ליהודה כדכתיב (בראשית מ"ט י') "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו", מ"מ יוסף נמי היה לו כח מלכות על אחיו, וכדחזינן שמלך במצרים והשתחו לו אחיו^ג.

וכלליות ענינה של מלכות על ישראל הוא לגלות מלכות שמים בעולם ולתקן עולם במלכות שדי, והיינו לתקן את הפגמים והקלקולים דנעשו בעולם מחטא אדה"ר ועד זמן התיקון השלם, שיחזור העולם למצבו הראשון קודם חטא אדה"ר וכיון דכח המלכות איכא אצל יהודה ואיכא נמי אצל יוסף פי' הדבר דהתיקון השלם אפשר לו להתגלות בב' דרכים^ד דרך מלכות דיהודה, ודרך מלכות דיוסף^ה.

ב. כמו שאמרו במדרש תנחומא (וישב י"ב) וז"ל וירד יהודה מהו וירד שהורידהו מגדולתו, למה שמינו אותו מלך עליהם, כיון שמכרו את יוסף נכנסו אצל אביהם לנחמו ולא ביקש להתנחם, אמרו עכשיו הזקן מקפיד עלינו, מה עשו עמדו ונידו אותו, שנאמר וירד יהודה" עכ"ל.

ג. וכתב הרמח"ל (פ' על התנ"ך פרשת וישב) וז"ל "יוסף היה מדרגתו ביסוד, ומצד זה היה יכול למלוך כיון שהיסוד היא ספירה כוללת כידוע, וגם המלך צריך שיהיה נשמה כוללת" עכ"ל, וכתב עוד (אגרות רמח"ל י"ד) וז"ל "יוסף לו ראויה המלכות מצד רחל, ויהודה מצד לאה" עכ"ל עיי"ש באורך.

ד. עיין אפיקי ים להגרי"א חבר (מגילה ו') דאיכא למלכות ב' כוחות מב' חושים עליונים חדא מהפה, ועוד מברית קודש, ומלכות דוד הוא משורש הפה, ומלכות יוסף הוא משורש ברית קודש.

ה. ומלכות יוסף בזמן השבטים היה להכין את ישראל לעמוד בגלות מצרים וכדכתיב (תהילים קה' יז) "שלח לפנייהם איש לעבד נמכר יוסף", ואמרו ז"ל (ילקוט פרשת אמור תרנז') "יוסף ירד למצרים וגדר עצמו מן הערוה ונגדרו כל האנשים בזכותו", וגלות מצרים היה לתקן את הקלקולים שנעשו בחטא אדה"ר וכמבואר בשעה"כ ריש דרושי הפסח.

ואף דהם ב' דרכים, אינם סותרים זה את זה, ואם היו זוכים ישראל והיה סדר העבודה נעשה כהוגן היה נעשה באחדות מכח שניהם, ומחמת הקנאה שהיה מראשית הדבר לא יצא לפועל באחדות, ואדרבה היו בחינות סותרות ומנגדות זה את זה.

ולעיתיד לבא בתיקון השלם יתוקן הדבר ע"י ב' משיחין, משיח בן יוסף, ומשיח בן דוד, וכדכתיב (יחזקאל ל"ז ב'):

”ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו, ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו, וקרב אותם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך, וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר הלא תגיד לנו מה אלה לך, דבר אליהם כה אמר ה' אלהים הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו, ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד והיו אחד בידי... ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכולם למלך... ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכולם ובמשפטי ילכו וחוקתי ישמרו ועשו אותם”.

ודברים אלו מבוארים בדברי רז"ל במקומות הרבה וא"א להאריך בכל דבריהם, ונעתיק קצת מדברי הרמח"ל (אגרות רמח"ל י"ד) וז"ל:

”והנה כל הענינים אשר הם בשורש, צריכים להיות מתגלים למטה בענפים שהם ישראל, כי בעבורם היתה הבריאה, והנה השכינה עצמה היא השורש של ישראל ויש בה שתי בחינות שהם בעצמם סוד פנימיות וחיצוניות והם לאה ורחל... והנה סוד זה הוא ענין התרין משיחין כי הם שלמות התיקון, וזה סוד גדול מאוד כי כל ישראל הם הענפים של השכינה, אך המלך הוא גילוי השרש עצמו, ומפני היות השורש כך בשניים, גם המשיחים צריכים להיות כך, והתיקון בסוד ”והיו לאחדים בידך”, כי כמה פעמים עמד זה התיקון להתקן ולא הצליח אלא בסוף הענין בימי המשיח, ונמצא המלך גילוי השרש בעצמו ועל כן הוא כולל כל הענפים, וזהו ”ויהי בישורון מלך בהתאסף” כי מאספן וקיבוץ כולם הוא המלך... והענין כי יוסף לו ראויה המלכות מצד רחל, ויהודה מצד לאה וכבר אמרתי שהתיקון הוא היות השתי בחינות האלה מחוברות... וסוף התיקון יהיה בחזור אלה השניים להתחבר בחיבור אחד בזמן התרין משיחין שנאמר ”והיו לאחדים בידך” ומשיח בן דוד יהיה בראש בסוד מי בראש בן ישי בראש” עכ"ל.

וכתב עוד (קנאת ה' צבאות) וז"ל:

"דע כי מאז חטא אדה"ר התהלכו הדברים בעולם בדרך שבו יהיו נתקנים כל הקלקולים אשר נמשכו מחטאו, והנה מאז הוכן התיקון בסוד שני המשיחים, ופי' הענין כי עץ החיים, ועץ הדעת, הם סוד הפנימיות והיצוניות, שהיו צריכים להתחבר בחיבור גדול... וזה ענין השני משיחים כי משיח בן יוסף הוא בסוד השמאל, והוא בסוד החיצוניות הצריך לכל התיקונים האלה, ומשיח בן דוד הוא בסוד הימין, הצריך שיהיה מתחבר אליו והגאולה שלמה... ובהגיע עת להכניס בעובי הקורה באלה התיקונים והיינו ביעקב שהוא בחיר האבות ומעין שופרא דאדם, משם והלאה נמצא ענין שני המשיחים האלה הולך ומזדמן, וזה כי הוא לקח שתי נשים לאה ורחל, וסודם פנימיות והיצוניות השכינה, ומלאה היה צריך לצאת משיח בן דוד לתקן הפנימיות, ומרחל משיח בן יוסף לתקן החיצוניות... והם שניהם מלכים בסוד כי הנה המלכים נועדו וכמבואר במדרש "עכ"ל.

ירבעם היה ראוי להיות משיח בן יוסף

והשתא יתבאר דכשהתאנף ה' בשלמה, פי' הדבר דאין כח ביד מלכות בית דוד לבדה להשלים את סדרי התיקון, ולהכי א"א שתעבור המלכות לאדם אחר מזרע דוד, דהפגם הנעשה במעשה שלמה הוא שאין כח ביד זרע דוד לבדם להעמיד את סדרי התיקון, ומוכרח שיהיה ליוסף מלכות על ישראל.

ובאמת דהיה ראוי שתעבור המלכות כולה ליוסף, ורק למען דוד המלך נשאר לזרעו מלכות על שבט יהודה, וכמאמר ה' לשלמה (מלכים א' י"א ג):

"רק את כל הממלכה לא אקרע, שבט אחד אתן לבנך, למען דוד עבדי, ולמען ירושלים אשר בחרתי".

ו. ועיי"ש בהמשך דבריו דכתב לבאר אמאי משיח בן דוד לא נקרא משיח בן יהודה וז"ל "ואודיעך פה ענין נכבד למען תבין דבר לאשורו, כי משיח בן דוד לא נקרא כלל משיח בן יהודה, אך סוד הענין כי כן היה ראוי להיות לולא מכרו השבטים את יוסף, כי זהו סוד הכתוב וירד יהודה מאת אחיו, ירידה היתה לו שאבד המלכות ולא יכול היה לצאת אלא אח"כ בימי דוד, ונתלה הענין בו" עכ"ל.

ומפני כן צריך שסדרי התיקון יהיו מב' המלכויות דיהיה לישראל מלכות בית דוד ומלכות בית יוסף^ז.

וירבעם שזכה למלכות על עשרת השבטים זכה למלכות מכח המלכות דיוסף, והיה צריך להביא את העולם לתיקון בכח מלכות יוסף, וכמש"כ האריז"ל (ליקוטי תורה מלכים י"א) וז"ל:

"הנה ירבעם היה נשמת יוסף הצדיק, וכשחטא פרחא ממנו אותה נשמה בסוד ויאשם בבעל וימות, והנה היה מכוסה בשלמה חדשה בסוד ותתפשהו בבגדו, וגם אותו לזכותו שנית תפש הקב"ה בבגדו" עכ"ל.

ופירוש הדבר דירבעם היה צריך להיות משיח בן יוסף שצריך לתקן את העולם ולהכינו לגילוי מלכות שמים בכח המלכות שניתנה לו על עשרת השבטים, אלא שהוא חטא וקלקל.

ועיין בדברי הרמח"ל (שם) מש"כ בקלקולים שנעשו מחמת חטאת ירבעם שהיה משיח בן יוסף, וכתב שם עוד וז"ל:

"דע כי כל אלה הדברים שאנו מדברים מירבעם, או מכל האחרים אשר נאמר עליהם שהם משיח בן יוסף, אין אנו אומרים על היחידה עצמה, שאינה ניתנת באיש הראוי לה אלא בשעת תשלום התיקון, וכמבואר בדברי מרן האר"י זלה"ה, אלא שרשי הנשמות הראויות והמזומנות להיות גואלות בדורן שעליהם תבוא ותשרה היחידה השורה ומעטרת את המשיחין, ונמצא כשאנו אומרים ירבעם שהוא משיח בן יוסף פירושו אותו השורש שבאמת היה ראוי לשרות עליו היחידה הזאת, ונקרא כמו ענף ממנה כי היא כלי שלה" עכ"ל.

ולמדנו דירבעם היה ראוי להיות משיח בן יוסף, והיינו להכין את סדרי התיקון בעולם במלכותו על עשרה שבטים, בכח המלכות שהיה ליוסף לתקן את העולם, דכשנפגם כח המלכות של יהודה מתעורר כח המלכות של יוסף.

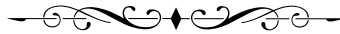
ז. ואמנם בתחלה נגזר חלוקת המלכות לזמן וכדכתיב (מלכים א' יא' לט') "אך לא כל הימים", ואמרו ז"ל (סדר עולם רבה ט"ז) "ל"ו שנה שנגזרה גזירה על מלכות דוד שתחלק ובאחרונה שתחזור להם כנגד ל"ו שנה שנתחתן שלמה בבת פרעה" עכ"ל, אלא דבסוף קלקל אסא ולא חזרה המלכות (וכמש"כ רש"י שם), ונשארה מלכות דוד בחסרון עד ביטולה בחורבן.

אלא שירבעם קלקל ופגם, ולא זאת שלא תיקן את עם ישראל אלא החטיאם לעבוד ע"ז בעגלים שעשה, והרחיק את התיקון.

ואמנם אף שחטא ירבעם ולא זכה להביא את העולם לתיקון, מ"מ משיח בן יוסף מזרעו דירבעם בן נבט הוא, כמו שאמרו בזהר חדש (בלק, מאמר דרך כוכב) וז"ל:

"ומשיחא דא משבטא דאפרים הוא, ומזרעא דירבעם בן נבט הוי, בריה דאביה דבעולמוי מת, וההוא יומא דמת אתייליד ליה בר ואיתנטייל מבי ירבעם למדברא, ולתמן נטלו מאה ושבעין גברין כלהו זכאין משבטא דאפרים דלא אשתכחו בחובא דירבעם, ומהאי בריה דאביה נפיק האי משיחא, ועל דא כתיב וספדו לו כל ישראל וקברו אותו... יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלהי ישראל בבית ירבעם, דא האי משיחא דאיהו דבר טוב אל ה'". עכ"ל^ח.

דבאמת התיקון מוכרח שיהיה גם ע"י כח המלכות דיוסף, וירבעם שזכה ליטול את כח המלכות דיוסף אע"פ שקלקל, מ"מ מזרעו יעמוד משיח בן יוסף.

ח. ואפשר דהיינו טעמא דכשחלה אביה שלח ירבעם את אשתו לאחיה השילוני ואמר לה (מלכים א' י"ד ב') "הוא דיבר עלי למלך... הוא יגיד לך מה יהיה לנער", ולפי פשוטו מה ענין זה לזה, וכי מפני שהמליכו יש לו לדעת מה יהיה על בנו, אמנם כיון דירבעם היה ראוי להיות משיח בן יוסף מכח המלכת אחיה השילוני, להכי שלח לשאול אם הפסיד המלכות או שתצא מזרעו.